

Dagens frågor

Depressionspsykos

Den svenska allmänheten har sedan senare delen av augusti fått många dåliga nyheter på det ekonomiska området. Det började med att räntan höjdes, vilket inte borde förvånat någon med tanke på valutareservens fortsatta nedgång. Men så kom ett kursfall på börsen påminnande om oljekrisens dystraste veckor. Det kursfallet — eller i vart fall dess omfattning — var däremot förvånande, eftersom den svenska exportindustrin fortfarande blomstrar under en högkonjunktur, som den inte upplevt på länge. Särskilt gäller detta våra stora basprodukter, cellulosa, papper och stål.

Visserligen är denna konjunktur såtillvida prekär, som det nästan bara är vårt eget land, som befinner sig i en så gynnsam situation. För andra, t ex Danmark, Italien och England är läget mycket svårt. Å andra sidan är meningarna delade huruvida vår svenska exportkonjunktur skulle väsentligt försvagas under detta år eller ens nästa år. Det finns alltså anledning att tillsvidare taga saken kallt och vänta både med aktierealisationer och depressionsjämmer. Fortfarande finns möjligheten att världskonjunkturen vänder nästa år, så att Sverige inte hinner med någon djupare egen svacka innan de positiva verkningarna från världsekonomin kan få gynnsamma återverkningar här hemma.

Men i stället för kyla och fattning har vi fått uppleva ansatser till en depressionspsykos, där man till och med bringat katastrofen från 1930-talet i åtanke. Särskilt har massmedia bidragit med Kassandraskrin, som torde skrämt många. Detta är farligt inte bara för småsparare, som kan bringas att i panikens tecken sälja sina aktier, utan också därför att viljan till nyinvesteringar och expansion hos små- och mellanstora företagare kan svikta. Psykoser av detta slag leder erfarenhetsmässigt till onda cirklar. Pessimistiska prognoser blir självförverkligande genom att allt tolkas i svart. Även goda nyheter kan vantolkas och

leda till fortsatta skrämnelreaktioner.

Ett exempel på detta var president Fords och utrikesminister Kissingers skarpa varning till de oljeproducerande länderna mot fortsatta prishöjningar, vilket sades skulle kunna leda just till en världsdepression. Reaktionen i pressen världen runt blev oro — man såg i uttalandena just bekräftelser på att en ekonomisk katastrof står för dörren.

I själva verket var de båda amerikanska politikernas aktion både tillfredsställande och lugnande. Oljeländerna — enkannerligen arabstaterna — har bedrivit en utpressningspolitik, som tillfogat den industrialiserade västvärlden betydande skador. Det var på tiden att oljeschejkerna erinrades om att västerns i-länder har bestämd vilja att försvara sig, om de finner att oljeprisutpressningen blir ett verkligt hot mot deras välfärd.

Stormvarning för Danmark

Det politiska dramat i Danmark är långt ifrån slut. Men regeringen Hartling överlevde i september sitt hittills svåraste prov och klarade sig genom en politisk kompromiss. Det var den fjärde i ordningen under regeringens knappt tio månader långa existens.

Hr Hartlings parlamentariska läge innebär att han för att få en majoritet måste ha stöd antingen av socialdemokraterna eller av Mogens Glistrups sk Framstegsparti. Hartling försökte i veckovis först att få socialdemokraterna med på regeringens skatteprogram, som innehöll rätt omfattande skattesänkningar och samtidigt höjning av momsen från 15 till 20 procent. Men det lyckades inte. Efter förhandlingar med de borgerliga försökte han ännu en gång att få en överenskommelse med Anker Jörgensens socialdemokrater. Vid det laget höll regeringens trovärdighet på att försvagas bland väljarna, som enligt flera opinionsmätningar i stort antal skulle ha slutit upp bakom Hartling. Men han höll på att närma sig socialdemokraterna både för mycket och för länge.

Inte heller denna gång lyckades det. I stället såg det ut att bli en samverkan med den andra sidan i Folketinget, dock ej med Glistrups folk. Hartling saknade ej många röster för att få en nödvändig majoritet. Hoppet om att skatteprogrammet skulle gå igenom tillintetgjordes, då socialdemokrater och Glistrups parti aktivt gick emot regeringen under debatten. Socialdemokraterna avstod visserligen från att rösta emot men lät sig i stället infångas av ett kommunistiskt förslag till misstroendevotum, vilket Glistrup också anslöt sig till. Partidisciplinen höll bland socialdemokraterna, där meningarna dock var så delade att Anker Jørgensen, vars svaghet blir allt tydligare, tvingades sätta in sin ställning på att hålla partiet samlat.

Däremot höll inte enigheten inom Glistrups parti. Det räddade hr Hartlings regering. Fyra av Glistrups partikamrater röstade mot kommunisternas misstroendevotum och för regeringens förslag, som enligt Glistrup betydde brott mot ett löfte om ännu större skattelättnader. Det blev alltså en ränna inom Framstegspartiet, och den är ännu inte läkt, även om skadan begränsats till att ett par medlemmar lämnat partiet. En lämnar Folketinget helt och avlöses av en mera trogen medlem, men den andra har lämnat partigruppen och kommer i fortsättningen att återfinnas på den borgerliga sidan av Folketinget.

På det juridiska området förefaller hr Glistrups framtid osäker, sedan den länge förberedda processen mot honom nu har börjat. Den kommer att fortsätta i årtal, och påståendet om att det är fråga om politisk förföljelse kommer att upprepas åter och åter igen. Det har myndigheterna huvudsakligen sig själva att tacka för. Saken har dragits ut för länge, och nu kommer åtalet då Mogens Glistrup har blivit en central figur i dansk politik, även om hans ställning rubbats och hans parti försvagats.

Men också regeringen Hartling har försva-

gats. Ett nytt stormlopp emot den låter säkerligen inte vänta på sig länge. Barometern för vintern och våren — om nu regeringen överlever så länge — står på storm.

Kyrkliga bekymmer

Inte oväntat begagnade statsminister Palme tillfället, då folkpartiets landsmöte mot parti-styrelsens önskan uttalade sig för skilsmässa mellan stat och kyrka, att på nytt aktualisera denna fråga. Avsikten var naturligtvis att så splittring bland de borgerliga och att sätta hr Helén i en besvärlig situation. Han skickade fram kyrkominister Hans Gustafsson, som i TV-rutan tungt och förtroendeväckande talade om att han studerat remissvaren på fru Myrdals dödsskjutna utredning — han måste vara både snabbläsare och snabbtänkare av rang. En skilsmässa måste komma till stånd, sade han, givetvis utan att förklara sitt "måste". Han var däremot beredd att skjuta upp den till 1992. Han räknar uppenbarligen med att, om inte han själv, så i varje fall hr Palme skall sitta så länge.

Ett snabbt svar kom från de kretsar inom det socialdemokratiska partiet, som är emot skilsmässan. Hr Kjell Ericson i Malmö ledde på sin tid den skilsmässokonferensen mot fru Myrdal. Även nu reagerade han och hans meningsfränder bestämt. De hade tydligen inte förstått, att hr Palmes initiativ var taktiskt betingat och inte avsåg att vara något annat. Splittringen inom statsministerns parti i denna fråga blev åter demonstrerad, och det var förmodligen inte hr Palmes mening.

Kyrkoministern hänvisade också i TV till ett uttalande av biskop Lindegård i Växjö, och i detta fall förstår man honom bättre. Biskopen har trots prästbristen i stiftet avvisat en kvinnlig teol kand, som han i varje fall inte vill prästviga nu. Han säger att teologiska samtal pågår i stiftet, och han kan inte tänka sig att prästviga kvinnor före 1976. Nu kan en biskop vägra att prästviga vem han vill, och om hans samvete förbjuder det,

behöver han inte alls prästviga kvinnor. När hr Lindegård valdes till biskop var han emellertid positiv till kvinnliga präster. Att hans samvete skulle vara så inrättat, att det ändrat sig efter utnämningen för att sedan väntas återgå till sitt forna tillstånd på våren 1976, förefaller vara uteslutet.

Han har alltså inte uttryckt sig fullt klart. Han kunde kanske ha sagt att han räknade med att domprosten Danells inflytande i stiftet skulle komma att upphöra om några år. Men så sade han inte. Att han även annars har svårt att sätta sina tankar i ord tycks vara uppenbart. Han har nämligen också talat om att han haft ett självavdandande samtal med den enda kvinnliga prästen i stiftet, en vice komminister på Öland. Hon å sin sida uppfattade först samtalet så att biskopen uppmanat henne att söka sig ur stiftet. Att detta skulle innebära självavdandande förefaller en lekman, som inte utsätts för sådan, vara osannolikt. Biskopen har också förklarat att han inte avsett något dylikt.

Kanske kan man föreslå hr Lindegård att han gör upp med någon duktig journalist i Växjö att alla biskopliga uttalanden i fortsättningen skall gå genom denne. Då blir säkerligen formuleringarna begripliga; hr biskopen alltid obetaget att, liksom presidenten i Amerikas Förenta Stater, efteråt ändra på innehållet, om detta av någon anledning skulle visa sig vara olämpligt. Eller också kan han göra som en av hans stora föregångare brukade göra, fastän av annan anledning: han gick i vinteride på Östrabo och lät då inte höra av sig.

Partierna förser sig

Det har varit svårt för kommuner och landsting att undvika skattehöjningar i år. På en del håll har man lyckats, på andra misslyckats. Ändå har de kommunala instanserna fått hålla igen på utgifterna mer än någonsin. Också högt behjärtansvärda anslagskrav har man många gånger tvingats avvisa.

Det finns dock ett område som enligt framför allt socialdemokratiska kommunalpolitiker bör undandras alla besparingsambitioner. Det är partistödet. I Kalmar läns landsting höjs stödet från 7 000 till 12 000 kr per mandat. Endast moderaterna reserverade sig i förvaltningsutskottet. I Jönköpings läns landsting blir stödet lika stort, en höjning med 4 000 kr per mandat. Moderaterna och folkpartisterna i förvaltningsutskottet krävde oförändrade bidrag.

Även i ett läge då kommunerna har goda finanser är så stora höjningar motbjudande. I dagens bekymmersamma budgetsituation är de en ren utmaning, framför allt som några övertygande motiveringar inte framlagts för att partiernas ekonomiska behov skulle vara så mycket större än andra kommunala verksamheter.

Partistödshöjarna har hävdat att anslagsökningarna inte påverkar kommunernas ekonomi i stort. Argumentet är ovidkommande. Med rätt eller orätt hyser många människor misstro mot politiker. Detta kommer nu sannolikt att öka genom omdömeslösa kommunalmäns partiegoism. Vad skall medborgarna tänka när politikerna skär ner eller avvisar det ena anslagsäskandet efter det andra, samtidigt som de beviljar sina egna organisationer rundhänta ökningar? Säkert kommer åtskilliga att fråga sig hur kommunalpolitikerna hushållar med skattepengar över huvud taget. Kanske de tror att generositeten är begränsad till politikerna själva.

Höjda partistöd är farliga även i ett större perspektiv. Det talas ibland om pampvälde. Ingen tvekan råder om att allvarliga tendenser i den riktningen numera förekommer. Risken med detta är ingenting mindre än att hela det demokratiska systemet kan hotas, bl a genom att missnöjespartier av samma slag som i Danmark och Norge provoceras fram. Medborgarnas tålmod är redan hårt prövad, framför allt genom den hämningslösa höj-skattelitiken. Det har nu gått så långt att

alla politiker, oavsett färg, har anledning att besinna sitt moraliska ansvar. De som snålar med medel till väsentliga samhällsändamål men som samtidigt är ytterligt frikostiga med skattebetalarnas pengar mot de egna partierna gör motsatsen. Den draksådden kan stå dem dyrt.

"De små profitörerna"

En av socialdemokratiens trogna nationalekonomer, professorn i Göteborg Bo Södersten och hans forskningsassistent Bo Sandelin publicerade i nr 5 av Tiden en artikel: Bostadsökonomi och bostadspolitik, som är mycket upplysande. Särskilt gäller detta deras syn på småhusägarna.

De säger bl a: "Vi är på väg in i en situation där medelklassens medlemmar inte alls har några möjligheter att genom sparande ur arbetsinkomster skaffa sig en förmögenhetstillväxt som tillnärmelsevis är jämförlig med den som värdestegringen på villor representerar.

Det är, för att ta ett konkret exempel, omöjligt för en yngre akademisk lärare med en årlig inkomst på 60 000—70 000 kronor att spara de 15 000 kronor ur en beskattad inkomst som han automatiskt får varje år genom att äga ett egnahem. Följderna av denna tingens ordning kan naturligtvis inte utebli i längden: de undergräver samhällsansvar och är ett hån mot alla strävanden till solidaritet och jämlikhet."

För att i jämlikhetens namn trycka ned också småhusägarna — de kallas för "de små profitörerna" — skisserar de båda socialistiska ekonomerna ett antal ingrepp i nu gällande realisationsvinstbeskattning.

För det första bör indexklausulen avskaffas och skatt uttagas även på enbart nominella värdestegringar. "Det kan ... inte vara motiverat att av sentimental och förvänd hänsyn till den 'lille medborgaren', den lille villaäga-

ren tillåta årliga miljardvinster för både små- och storprofitörerna", sägs det.

Vidare bör det fasta reparationstillägget på 3 000 kr per år tagas bort. Det anses medföra en otillbörlig privilegiering. I praktiken innebär det nämligen en garanti för att frukterna av det eventuella arbete, som fastighetsägaren lägger ned på fastigheten, skall komma honom själv tillgodo. Detta är fel, menar man. Hänsyn bör endast tagas till dokumenterade utgifter, som fastighetsägaren haft.

För att avrunda räkningen uppåt yrkar dessa småhusägarnas fiender att vinstbeskattningen skall höjas från 75 % till 100 % och att skatten inte skall utgå i samband med inkomstskatten utan uttagas för sig. Eljest påverkas den av de avdrag som den skattskyldige får göra, och sådant är inte rättvist. "Målet bör vara att draga in hela kapitalvinsten".

Det är betecknande för hrr Söderstens och Sandelins politiska värderingar att de inte ägnat en tanke åt problemet hur man skall hindra att småhusägande i deras skattesystem går med garanterad årlig förlust. Ty så blir fallet, eftersom det inte är tekniskt möjligt — allra minst i inflationstider med kreditrestriktioner — att hålla småhusen belånade till 100 %. Och det är förutsättningen för att systemet alls skall fungera.

I dessa herrars föreställningsvärld finns naturligtvis inte tanken att det skall löna sig att arbeta och spara för att få den för familjen bättre bostadsmiljö, som ett småhus kan ge. Argumentet att det ur hela samhällets synpunkt är värdefullt att "den lille medborgaren" genom möjligheten att få en ringa kapitalvinst stimuleras att själv förvalta och vårda ett eget hem, det hör inte heller hemma hos dem. Men så mycket är säkert, att skulle socialdemokraterna binda sig för åtgärder av den i Tiden föreslagna typen, då lär de mötas av ett uppror med en mängd av sitt eget folk i spetsen.

Svensk Tidskrift och inflationen

Hela svenska folket lider under inflation, prisstegringar och skatter. Momshöjningen den 16 september var särskilt kännbar, sedan folk under en tid lärt sig att den uppenbarligen inte var nödvändig. Den borde aldrig ha genomförts, så som den framtida konjunkturen kan bedömas och inför de kommande löneförhandlingarna. Men finansminister Sträng hade fått ett löfte att han skulle få tillbaka sin skatt, som i våras sänktes till hans uppenbara förbittring. Han älskar inte att godvilligt ge upp en pålaga.

Svensk Tidskrift har naturligtvis drabbats av de kostnadsstegringar, som följer inflationen i spåren. Produktionskostnaderna har gått uppåt. Framför allt påverkas de av två faktorer. Den första är tryckningskostnaderna, som givetvis måste stiga till följd av höga löner och arbetsgivareavgifter, också de senare en skatt som beställarna måste vara med att betala. Den andra är papperspriserna, som utom på grund av löner och skatter stigit under påverkan av det höjda priset på olja. För papperet betalar tidskriften i dag drygt 50 procent mer än för ett år sedan. Vad den utgiften kan gå upp till 1975 kan för närvarande ej ens uppskattas. Läger man härtill att portohöjningar med all sannolikhet blir aktuella nästa år och att distributionen alltså kommer att fördyras, är det egentligen bara en av de större posterna i tidskriftens budget, författararvodena, som inte följt med. En förbättring av dem hade dock varit en höjning som tidskriften med mindre klagan skulle ha accepterat.

Prenumerationspriset för Svensk Tidskrift måste därför från nästa år höjas med 10 kronor. Det är ett ledsamt meddelande att behöva framföra till prenumeranterna. Men det har blivit nödvändigt att göra detta. Styrelsen för Svensk Tidskrift har fattat beslutet väl medveten om att det kan påverka tidskriftens utgivning i både positiv och negativ riktning.

Ett pris av 45 kronor för helår är uppenbarligen i och för sig inte orimligt, särskilt om man jämför med vad böcker kostar i dag. Allvarliga försök kommer att göras att behålla det så länge som möjligt. Svensk Tidskrift kan hänvisa till att dess pris varit oförändrat i fem år, trots alla kostnadsstegringar och svårigheter av många slag.

Svensk Tidskrift har gått framåt under senare år. Den tryckta upplagan uppgår nu till 4 400 exemplar, och av denna svarar de fasta prenumeranterna för 3 300 exemplar. Detta innebär en tämligen vid krets av kvalificerade läsare. Men naturligtvis bör och kan denna krets vidgas ytterligare.

Vid denna tid på året kan det kanske understrykas, att Svensk Tidskrift väl lämpar sig som julgåva till vänner och medarbetare, som man tror kan vara intresserade av — eller rent av i behov av — att läsa en icke partibunden tidskrift med konservativ inriktning! Vi ber både våra prenumeranter och lösnummerköpare att tänka på detta. All hjälp, som Svensk Tidskrift kan få, mottages med uppriktig tacksamhet. Redaktionen lovar för sin del att göra sitt bästa för att motsvara det förtroende, som kommer den till del från läsnarnas sida.